

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розглянуто питання щодо значення профілактики та протидії домашньому насильству, а також щодо функціонування Національної поліції України у цій сфері правоохоронної діяльності, дотримання прав і свобод людини, правових підстав запобігання домашньому насильству, як в Україні так і у країнах ЄС. Проаналізовано положення чинного законодавства України відносно особливостей притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства. Визначено необхідність посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства. Акцентовано увагу на посиленні законодавчої активності Верховної Ради України щодо прийняття нових законів відносно правового регулювання домашнього насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, порушення прав людини, законодавство України, мобільні групи з реагування на випадки домашнього насильства, бригади соціально-психологічної допомоги, необхідність взаємодії, досвід країн ЄС.

Постановка проблеми. Згідно з інформацією Національної сервісної служби України за 2020 рік державні органи, які протидіють домашньому насильству зафіксували 211 353 звернення щодо випадків вчинення таких правопорушень. Це вчетверо більше ніж у 2019 році (225). Так, 180921 звернень надійшло від жінок, 27676 – від чоловіків та 2756 – від дітей [1]. Також у 2020 році в Україні за домашнє насильство засудили 921 фізичну особу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання щодо проблематики протидії домашньому насильству розглядалися такими вченими, як: О. Бандурка, О. Безпалова, А. Блага, А. Галай, В. Галай, О. Джу́жа, Л. Крижна, О. Кости́рь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, С. Проневич, Я. Сотак, О. Старков та ін. У працях зазначених науковців проведено ґрунтовний аналіз використання міжнародного досвіду, визначення ефективних напрямків та заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження: дослідити та проаналізувати дії Національної поліції України, які направлені на підвищення ефективності протидії домашньому насильству. Вивчити

досвід правоохоронних органів країн ЄС щодо реагування на домашнє насильство.

Завдання дослідження: надати пропозиції щодо напрямків дієвого реагування органів Національної поліції України на випадки домашнього насильства. Висвітлити необхідність взаємодії підрозділів Національної поліції з іншими структурами органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Наукова новизна дослідження. У дослідженні розглянуто пропозиції підвищення ефективності функціонування Національної поліції щодо протидії домашньому насильству, а також шляхи їх реалізації. У тому числі розглянуто взаємодію Національної поліції з місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. У своєму виступі з нагоди Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок Федеріка Могеріні акцентувала увагу на тому, що кожна третя жінка у Європі стикалася з проявами фізичного або сексуального насильства [2]. Ст. 3 Конституції України гарантує людині, що її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і, що утвердження і забезпечен-

ня прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

У справі протидії домашньому насильству одне з визначальних місць займає Національна поліція України. У п. 18 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено положення, яке дає повноваження поліцейським «вживати заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі» [4]. Також п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року №877 говорить про те, що «Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї» [5].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відображає участь у вирішенні проблем домашнього насильства державних структур, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України. Так, стаття 10 цього закону містить перелік повноважень Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме:

- виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

- прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам, з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

- взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

- здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

- взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [6].

Держава Україна, згідно із позицією країн ЄС, дотримується напрямку на посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі» №1604-ІХ, який Верховна Рада ухвалила 01.07.2021 року. Документ дає змогу постраждалій особі отримати відшкодування матеріальних збитків і матеріальної шкоди, завданих унаслідок домашнього насильства. Згідно із законом, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, а також особи начальницького складу НАБУ, рядового й начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, ДБР та поліцейські несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення поліції про місце свого тимчасового перебування у разі винесення такого припису. Вказані правопорушення караються накладенням штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від 30 до 40 годин, або адміністративним арештом на строк до 10 діб. За повторні правопорушення, вчинені протягом року, передбачений штраф від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або адмінарешт на строк до 15 діб [7]. Цей закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Що стосується європейського та вітчизняного законодавства, яке регламентує дії правоохоронних органів у випадку надходження інформації про домашнє насильство то, як зазначає Легенька М.М., що до обов'язкових дій працівника правоохоронного органу у випадку реагування на факт насильства в сім'ї віднесено:

- опитування сторін конфлікту без присутності інших осіб;

- докладний запис усіх викладених скарг;

- надання жертві насильства докладних консультацій і роз'яснень її законних прав;

- складання та реєстрацію документів, передбачених законами та підзаконними нормативними актами [8, с. 112].

Але ми вважаємо, що необхідно, у разі отримання інформації органами Національної поліції про факти домашнього насильства, при прибутті на місце пригоди перш за все вжити заходів щодо припинення протиправних дій, запобігання шкоди учасникам конфлікту, а у разі якщо така шкода заподіяна, то надати їм невідкладну медичну допомогу, сповістити (у разі необхідності) екстрені служби, а також викликати додаткові сили поліції (в залежності від обставин). Не можна ігнорувати можливість застосування кривдником того чи іншого виду зброї або інших предметів, які можуть бути використані для заподіяння шкоди учасникам конфлікту.

Виходячі з того, що домашнє насильство є грубим порушенням прав людини, правоохоронні органи України, і, перш за все Національна поліція, відповідно до основних деклараційних положень законодавства країн Європи, ставить перед собою завдання: забезпечити максимальний захист жертв домашнього насильства від фізичного, сексуального, психологічного та економічного насилля. Європейське модельне законодавство вимагає від правоохоронних органів своєчасного та ефективного реагування на випадки домашнього насильства, «вживання усіх необхідних заходів для гарантування безпеки жертви та її утриманців» [9].

Відповідно до наказу Голови Національної поліції №871 від 30.08.2019 року керівництво НПУ прийняло рішення про створення у регіонах України (27 обласних центрах та містах) 45 мобільних груп з реагування на випадки домашнього насильства [10]. Було прийняте рішення включити до складу цих груп працівників таких служб, як: дільничні офіцери поліції, ювенальна превенція, патрульна поліція. Представники цих служб пройшли відповідну підготовку, яка дає їм можливість надавати постраждалим від домашнього насильства професійну психологічну, медичну, правову допомогу. Така робота ведеться вже з вересня 2019 року.

Розглядаючи цей напрямок діяльності Національної поліції у місті Харкові, слід зазначити, що зазначені мобільні групи були створені, і діють на теперішній час у таких районах міста, як: Київський, Московський та Шевченківський. У свою чергу, згідно організаційно-штатних змін у Харківських районних управліннях поліції №№ 1, 2, 3 створені сектори протидії домашньому насильству.

За 8 місяців 2021 року поліцейськими мобільних груп було здійснено 1 660 виїздів на повідомлення про факти вчинення домашнього насильства; винесено 327 термінових заборонних приписів стосовно кривдників; складено 663 протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172-2 КУпАП; внесено 10 інформацій до ЄРДР за матеріалами, зібраними мобільними групами; проведено 972

профілактичні бесіди із кривдниками; надано медичної допомоги 13 постраждалим особам [11].

Важливість зазначеного питання обумовлена, перш за все, тим, що домашнє насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини.

Згідно з інформацією Департаменту патрульної поліції України за 9 місяців 2019 року у наслідок домашнього насильства загинули 777 осіб, протягом року до органів Національної поліції надійшло 115 тисяч звернень про випадки домашнього насильства. За цими зверненнями було складено понад 90 тисяч протоколів, винесено майже 9 тисяч заборонних приписів, які фактично є терміновою невідкладною дією щодо припинення домашнього насильства. На теперішній час Національною поліцією взято на облік понад 67 тисяч кривдників, в ЄРДР зареєстровано майже 1 600 кримінальних проваджень щодо випадків домашнього насильства. Також поліція повідомляє, що в Україні від фізичного домашнього насильства страждає більш як 1,8 мільйона жінок [12].

Відповідно до проекту Міністерства соціальної політики України, у 12 областях (у тому числі в Харківській) були створені мобільні бригади соціально-психологічної допомоги у кількості 46 груп. Мета діяльності цих груп – виявлення та надання екстреної та планової допомоги особам, постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Склад мобільної бригади соціально-психологічної допомоги: два соціальних працівника та психолог.

Усвідомлюючи важливість проблеми протидії домашньому насильству, в Україні активно проводяться заходи, направлені на створення законодавчої бази, яка з правової точки зору забезпечить ефективну діяльність Національної поліції, а також інших правоохоронних структур в цьому напрямку.

Не можемо ігнорувати високу лагентність правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, і в зв'язку з цим особливості ставлення до цих фактів безпосередніх їх учасників, правові, психологічні, економічні, соціальні, моральні наслідки несвоечасного реагування.

Висновки. Виходячі з вищевикладеного, висловлюємо пропозиції щодо вдосконалення роботи Національної поліції України у справі протидії домашньому насильству, а саме:

– враховуючи досвід функціонування мобільних груп Національної поліції щодо протидії домашньому насильству у Харківській області, підготувати та надати до Департаменту НПУ пропозиції по удосконаленню нормативних документів з цього напрямку роботи з урахуванням досвіду поліції європейських країн;

– вжити заходів щодо забезпечення ефективної взаємодії мобільних бригад соціально-психологічної допомоги (Міністерство соціальної політики України) з мобільними групами реагування (Національна поліція України), у тому числі: сумісні виїзди на повідомлення, обмін інформацією, проведення спільних координаційних нарад, організація занять по початковій підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації членів вказаних груп;

– підготувати пропозиції щодо створення на базі Обласних державних адміністрацій Єдиних координаційних центрів по запобіганню та протидії домаш-

ньому насильству, а, використовуючи досвід роботи ГУ НП в Харківській області, у складі Управління превентивної діяльності Головних Управлінь Національної поліції в областях створити відділи, які б аналізували стан справ щодо вчинення правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, а також здійснювали управління та координацію роботи мобільних груп реагування;

– функціонування мобільних груп реагування ГУ Національної поліції в Харківській області поширити не тільки на всі райони міста Харкова, а й на міста обласного підпорядкування Харківської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крамар О. У 2020 році в Україні за домашнє насильство засудили 921 людину. *Hromadske*, 15.03.2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-v-ukrayini-za-domashnye-nasilstvo-zasudili-921-lyudinu-ce-vchetverobilsh-nizh-u-2019-mu>.
2. Кожна третя жінка у Європі стикалася з насильством – Могеріні. *Укрінформ*, 22.11.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2823588-kozna-tre-ta-zinka-u-evropi-stikalasa-z-nasilstvom-mogerini.html>.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-vr/print>.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19>.
5. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. №877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877>.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229>.
7. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Закон України від 01.07.2021 р. №1604-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604-20>.
8. Легенька М. М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 111–116.
9. UN Handbook for Legislation on Violence against Women. The Advocates for Human Rights: URL: http://www.stopvaw.org/united_nations_model_legislation.
10. Про організацію своєчасного реагування на факти вчинення домашнього насильства: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.08.2019 р. №871. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14>.
11. Костюк В. Л., Федоровська Н. В., Пашковська М. В. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції: метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с.
12. Поліція отримала протягом року понад 115 тисяч заяв про домашнє насильство. *Укрінформ*, 28.11.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2826822-policia-otrimala-protagom-roku-ponad-115-tisac-zaav-pro-domasne-nasilstvo.html>.

REFERENCES

1. Kramar O. (2021). U 2020 rotsi v Ukraini za domashnie nasylystvo zasudyly 921 liudynu. *Nromadske*, 15.03.2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-v-ukrayini-za-domashnye-nasilstvo-zasudili-921-lyudinu-ce-vchetverobilsh-nizh-u-2019-mu> [in Ukrainian].
2. Kozhna tretia zhinka u Yevropi stykalasia z nasylystvom – Moherini. *Ukrinform*, 22.11.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2823588-kozna-tre-ta-zinka-u-evropi-stikalasa-z-nasilstvom-mogerini.html> [in Ukrainian].
3. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. №254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-vr/print> [in Ukrainian].
4. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu polit siiu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.10.2015 r. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877> [in Ukrainian].
6. Pro zapobihannia ta proty diiu domashnomu nasyilstvu: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 r. # 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222> [in Ukrainian].
7. Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia shchodo posylennia vidpovidalnosti za vchynennia domashnoho nasyilstva ta nasyilstva za oznakoiu stati: Zakon Ukrainy vid 01.07.2021 r. № 1604-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604-20> [in Ukrainian].
8. Lehenka, M.M. (2017.). Zarubizhnyi dosvid proty dii nasyilstvu v simi ta mozhlyvosti vykorystannia v Ukraini. *Pravo i bezpeka*, 4 (67), 111–116 [in Ukrainian].
9. UN.Handbook for Legislation on Violenceagainst Women // The Advocates for Human Rights: URL: http://www.stopvaw.org/united_nations_model_legislation [in English].
10. Pro orhanizatsiiu svoiechasnoho reahuvannia na fakty vchynennia domashnoho nasyilstva: nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 30.08.2019 r. № 871. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14> [in Ukrainian].
11. Kostiuk, V.L., Fedorovska, N.V., Pashkovska, M.V. (2021). Zapobihannia ta proty diia domashnomu nasyilstvu pidrozdilamy Natsionalnoi polit sii. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
12. Politsiia otrymala protiahom roku ponad 115 tysiach zaiav pro domashnie nasyilstvo. *Ukrinform*, 28.11.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2826822-policia-otrimala-protagogom-roku-ponad-115-tisac-zaav-pro-domasne-nasilstvo.html> [in Ukrainian].

ГОЛУБ НИКОЛАЙ

кандидат юридических наук, доцент кафедры правоохранительной деятельности и полиции факультета № 6 Харьковского национального университета внутренних дел

ОТДЕЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ (НА ПРИМЕРЕ РАБОТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ)

В статье рассмотрен вопрос о значении профилактики и противодействия домашнему насилию, а также о функционировании Национальной полиции Украины в этой сфере правоохранительной деятельности, соблюдения прав и свобод человека, правовых оснований предотвращения домашнего насилия, как в Украине так и в странах ЕС. Рассмотрены положения действующего законодательства Украины относительно особенностей привлечения к ответственности за совершение домашнего насилия. Определена необходимость усиления ответственности за совершение домашнего насилия. Акцентировано внимание на усиление законодательной активности Верховной Рады Украины о принятии новых законов относительно правового регулирования домашнего насилия.

Ключевые слова: домашнее насилие, нарушение прав человека, законодательство Украины, мобильные группы реагирования на случаи домашнего насилия, бригады социально-психологической помощи, необходимость взаимодействия, опыт стран ЕС.

GOLUB MYKOLA

Doctor of Law, Associate Professor of the Department of Law-Enforcement Activity and Policeistics of the faculty № 6 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

SPECIAL DIRECTIONS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF PREVENTION AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE (ON THE EXAMPLE OF THE WORK OF THE NATIONAL POLICE OF THE KHARKIV REGION)

Problem setting. According to the information of the National Service of Ukraine for 2020, state bodies that counteract domestic violence recorded 211,353 appeals for cases of such offenses. This is four times more than in 2019

(225). Thus, 180921 appeals were received from women, 27676 from men and 2756 from children [1]. Also in 2020, 921 individuals were convicted of domestic violence in Ukraine.

Analysis of recent researches and publications. Important issues regarding the problem of combating domestic violence were discussed by such scientists as: O. Bandurka, O. Bezpalova, A. blaga, A. Galai, V. Galay, O. Juzha, L. Kryzhna, O. Kostyr, Yu. Krupka, K. Levchenko, O. Litvinov, G. Moshak, M. Panov, S. Pronevich, Ya. Sotak, O Sstarkov, etc. In the works of these scientists, a thorough analysis of the use of international experience, determination of effective directions and measures to prevent and counter domestic violence was carried out.

Target of research. The purpose of the study is to investigate and analyze the actions of the National Police of Ukraine, which are aimed at increasing the effectiveness of combating domestic violence, and explore the experience of EU law enforcement agencies in responding to domestic violence.

Tasks of the research are: to provide proposals on the directions of effective response of the National Police of Ukraine to cases of domestic violence; to highlight the need for interaction of National Police units with other structures of executive authorities and local self-government.

Scientific novelty of research. The study considers proposals to increase the efficiency of the National Police in combating domestic violence, as well as ways to implement them. The interaction of the National Police with local executive bodies and local self-government is considered.

Article's main body. The article considers the importance of prevention and counteraction to domestic violence, as well as the functioning of the National Police of Ukraine in this field of law enforcement, observance of human rights and freedoms, legal grounds for preventing domestic violence, both in Ukraine and in the EU. The provisions of the current legislation of Ukraine concerning the peculiarities of bringing to responsibility for committing domestic violence are analyzed. The need to strengthen responsibility for domestic violence is determined. The attention is focused on strengthening the legislative activity of the Verkhovna Rada of Ukraine on the adoption of new laws on the legal regulation of domestic violence.

Conclusions. Based on the research, we express suggestions for improving the work of the National Police of Ukraine in combating domestic violence, in particular: (1) taking into account the experience of the mobile groups of the National Police in combating domestic violence in the Kharkiv region, to prepare and submit to the Department of the NPU proposals for improving regulatory documents on this area of work taking into account the experience of the police of European countries; (2) to take measures to ensure effective interaction of mobile teams of social and psychological assistance (Ministry of Social Policy of Ukraine) with mobile response groups (National Police of Ukraine), including: compatible visits to messages, exchange of information, joint coordination meetings, organization of classes for initial training, retraining and training of members of these groups ect.

Key words: domestic violence, human rights violations, Ukrainian legislation, mobile groups for responding to cases of domestic violence, social and psychological assistance teams, the need for cooperation, the experience of EU countries.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Голуб М. В. Окремі напрямки підвищення ефективності профілактики та протидії домашньому насильству (на прикладі роботи національної поліції Харківської області). *Право та інновації*. 2021. № 4 (36). С. 85–90.